

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ПРОФТЕХОСВІТИ

Доля З. В.

Харків

Національна доктрина розвитку освіти визначає освіту як основу розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запоруку майбутнього України. Вбачає освіту стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [2].

Водночас стан справ у галузі освіти не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства і держави, ставлять завдання забезпечити пріоритетність розвитку освіти і науки, першочерговість розв'язання їх нагальних проблем.

Питання ефективності освіти на державному рівні розглядали багато вітчизняних і зарубіжних дослідників. Одну з перших методик визначення ефективності управління запропонував Г. Струмилін, пізніше ці питання розглядалися в роботах А. Аганбегяна, А. Жаміна, В. Клочкова, С. Костянина, М. Ременникова та ін.

Проблемам розробки механізмів управління професійною освітою присвячені численні публікації С. Батишева, Е. Вільчковського, В. Гаськова, С. Гончаренка, Т. Десятова, І. Зязюна, Ю. Зінковського, А. Козак, В. Кременя, Л. Лук'янової, О. Макаренко, С. Ніколаєнка, Н. Ничкало, В. Огнев'юка, В. Петренка, П. Помаран, Л. Пуховської, В. Радкевич, А. Щербак та ін.

Дослідження механізмів державного управління системами освіти найбільш розвинених країн відображено в працях Н. Абашкіної, А. Власюка, Г. Дмитренка, І. Зязюна, С. Калашнікової, І. Ковчиної, К. Корсака, М. Лещенко, О. Локшиної, В. Лугового, С. Майбороди, В. Медведя, Б. Мельниченка, В. Олійника, А. Парінова, Л. Пуховської, А. Сбруєва, І. Тараненка та ін. [6].

Мета статті полягає у комплексному вивченні проблем державно-громадського управління ПТО в Україні.

Традиційно вважається, що професійно-технічні навчальні заклади здійснюють підготовку кваліфікованих робітників за державним замовленням, а випускники мають гарантоване перше робоче місце для працевлаштування. Але однією з найважливіших проблем випускника ПТНЗ є проблема пошуку першого робочого місця. В Україні до сьогоднішнього дня не підготовлено нової методики науково обґрунтованого прогнозування ринку праці з урахуванням програм розвитку галузей економіки та не запропоновано нового адекватного механізму визначення потреб у підготовці кваліфікованих робітників за державним замовленням.

Під прогнозом взагалі розуміють науково обґрунтоване судження про можливий стан об'єкта у майбут-

ньому. Прогнозування потреб ринку праці законодавчо віднесено до компетенції Мінекономіки. Проте воно практично усунулося від виконання своїх повноважень у сфері професійно-технічної освіти. Мінпраці, якому рішенням Кабміну в лютому 2010 р. доручалося реалізувати це завдання, поінформувало про неспроможність його виконання.

Державне замовлення у більшості своїй розуміється як підготовка кадрів за державні кошти, а це все більше віддаляє профтехосвіту від економіки та перетворює її в державний інститут соціальної опіки молоді. Це значною мірою провокує утворення такого дисбалансу на ринку освітніх послуг, який не відповідає потребам ринку праці і вимогам економіки. За даними Державної служби статистики, у 2009/2010 навчальному році в середньому по Україні з розрахунку на 10 тисяч населення навчалось близько 570 студентів. У той же час в навчальних закладах профтехосвіти цей показник складав всього 92 учні. Тобто, на одного з професійно-технічною освітою припадало майже шість з вищою освітою. В деяких регіонах цей показник можна вважати катастрофічним для розвитку їхньої економіки. Наприклад, у Харкові на 1 учня ПТНЗ припадало 15 студентів ВНЗ, а в Києві на 1 учня ПТНЗ – 30 студентів ВНЗ. При цьому ні ринок праці, ні рівень технологій не вимагав таких пропорцій у підготовці кадрів. Більше того, сфера виробництва відчувала дефіцит тоді і продовжує потребувати зараз саме кваліфікованих робітників [7].

Сьогодні молоду людину вже не влаштовує абстрактна професійна освіта, що не прив'язана до ринку праці і здатна задовольнити потреби особистості лише у освіті як такій, але при цьому не може забезпечити фінансового достатку людини. У більшості своїй молодь намагається обрати те, що дасть їй гарантоване робоче місце, гарні умови праці і високу заробітну плату.

В Україні існує Закон України «Про професійно-технічну освіту», в якому задекларована підготовка робітничих кадрів відповідно до потреб галузей економіки та постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок формування та розміщення державних замовлень на поставку продукції для державних потреб і контролю за їх виконанням», проте не затверджено нормативного акту щодо механізму визначення цієї потреби.

Міносвіти ще у 2006 році свої повноваження щодо держзамовлення передало наказом на керівників закладів профтехосвіти. Як наслідок, професійно-технічними навчальними закладами державне замовлення формується не відповідно до потреб економічних галузей з урахуванням динаміки їх розвитку, а з урахуванням існуючої кількості учнів і номенклатури професій, орієнтованої не на ринок праці, а на попит вступників. У результаті одночасно за одними професіями фіксується

ся укомплектованість підприємств на рівні 19 відсотків, а за іншими – навантаження на одне вільне робоче місце становить до 1000 відсотків.

Усе це підтверджує висновок, що існуюча в державі система формування державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників та порядок їх працевлаштування є хибними, призводять до незаконного та неефективного використання сотень мільйонів гривень з державного бюджету на те, що не призводить до бажаного кінцевого результату.

Необхідно терміново створювати чіткий механізм взаємодії центральних і регіональних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, навчальних закладів при формуванні державного замовлення на підготовку робітничих кадрів з метою недопущення необґрунтованих витрат на підготовку незатребуваних кваліфікованих робітників та унеможливлення збільшення кількості безробітних на ринку праці.

В Україні немає закону чи іншого нормативного акту, які б регулювали питання взаємовідносин підприємств і навчальних закладів в ринкових умовах. Між тим, відомо, що кожний товар має свою вартість, у тому числі і такий, як кваліфікація кадрів, що підготовлені за державні кошти. Спроба розв'язати означену проблему вже робилась. Проте в основу її вирішення були покладені адміністративні принципи, що не дало і не дає в ринкових умовах очікуваних результатів.

Зокрема, стаття 29 Закону України «Про професійно-технічну освіту» зобов'язує підприємства, установи, організації незалежно від форм власності надавати учням, слухачам професійно-технічних навчальних закладів оплачувані робочі місця або навчально-виробничі ділянки для проходження виробничого навчання чи виробничої практики. Більше того, замовники підготовки кваліфікованих робітників зобов'язані відповідно до укладених угод перераховувати кошти на зміцнення навчально-виробничої бази, безоплатно передавати для навчальних цілей професійно-технічним навчальним закладам приміщення, споруди, обладнання, техніку, інструменти, матеріали, енергоносії, науково-технічну інформацію, нові технології виробництва тощо. До того ж законодавчо визначено, що керівники підприємств за невиконання зазначених положень несуть відповідальність [1].

За цими ж неринковими принципами був створений і затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Порядок надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики», який за таких умов не спрацьовує на вирішення проблеми. Не полегшили ситуації й ті зміни, що уряд вніс в серпні 2010 року до зазначеного документу.

Поклавши на роботодавців обов'язки та відповідальність, законодавець при цьому не передбачив для них жодних прав і гарантій щодо кількості і якості підготовки робітничих кадрів за їх замовленням, а також стосовно ефективності використання вкладених ними фінансових і матеріальних ресурсів. У результаті замість очікуваних інвестицій у багатьох випадках отримали до-

даткову напругу у взаємовідносинах між потенційними соціальними партнерами, особливо в організації виробничої практики на виробництві. Саме тому роботодавці, центральні органи виконавчої влади, які опікуються питаннями економіки, не поспішають включитися у вирішення проблем профтехосвіти.

Як один із варіантів для вирішення зазначених вище проблем потрібно сформулювати чіткий механізм державного замовлення, яке повинно включати два компоненти: загальнодержавний та муніципальний (комунальний). Загальнодержавне замовлення має формуватися з урахуванням стратегічних потреб соціально-економічного розвитку країни, муніципальне – з урахуванням потреб місцевих ринків праці. Кожний із зазначених видів замовлень повинен оплачуватися з бюджетів відповідних рівнів і розподілятися між навчальними закладами I-II рівнів акредитації на конкурсній основі [5]. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Законі України «Про професійно-технічну освіту».
2. Національна доктрина розвитку освіти.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок формування та розміщення державних замовлень на поставку продукції для державних потреб і контролю за їх виконанням».
4. **Головінов В. П.** Професійно-технічна освіта України у 1991-2011 роках (перелік головних подій розвитку, проблемні питання, інформаційно-аналітичні, статистичні матеріали) // Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти. – 2011.
5. **Коробко Л. І.** Державне регулювання системи професійно-технічної освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з державного управління / Л. І. Коробко. – Запоріжжя, 2008.
6. **Кухарчук П. М.** Державно-громадське управління системою професійно-технічної освіти в Україні (регіональний аспект) : Дис. ... канд. наук: 25.00.02 – 2009.
7. www.ukrstat.gov.ua